

DESCRIPCIÓ DEL MISSAL 29 DEL MONESTIR DE SANT CUGAT

Treball de Fi de Grau presentat per:
Jordi Sabadell Atero

Tutora:
Maria Incoronata Colantuono

Bellaterra, 2026

ÍNDEX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ	3
2. METODOLOGIA	5
3. ESTAT DE LA QÜESTIÓ	8
4. MS SANT CUGAT 29	10
5. TAULA DE CONTINGUTS AMB NOTACIÓ MUSICAL DEL MISSAL 29 DEL MONESTIR DE SANT CUGAT DEL VALLÈS	18
6. CONCLUSIÓ	20
7. BIBLIOGRAFIA	21

INTRODUCCIÓ

Cada Nadal des de fa 24 anys es representa al monestir de Sant Cugat l'obra de teatre Pedra i Sang, que explica un fet històric succeït al monestir durant la missa del gall de 1350: l'assassinat de l'abat Biure. Aquest drama musical va donar peu a una conversa amb un amic santcugatenc, extra de la obra, sobre el monestir i la seva història. D'aquella conversació va sorgir la curiositat sobre la vida musical del monestir en les seves diferents etapes. Així, vaig investigar per sobre què s'ha escrit sobre la vida musical del monestir.

Del monestir, hi ha molt escrit sobre la seva història, des de la seva fundació al segle IX fins al seu abandonament al 1835; de la seva arquitectura, des dels primers espais construïts a l'època romana fins les últimes restauracions al segle XX. També es troba molta informació sobre l'escultura que envolta i decora l'edifici, sobre la vida dels monjos durant la Baixa Edat Mitjana... Sobre la vida i pràctica musical, en canvi, no hi ha tant publicat.

El monestir va viure un auge a partir del segle X que va culminar al segle XIV. D'aquests segles es guarden documents manuscrits tant musicals com d'altres àmbits inventariats avui dia a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. A l'últim terç del segle XIV hi ha un canvi en la manera d'escollir els abats. En comptes de ser escollits per la comunitat com fins aleshores, passen a ser escollits o pel papat o bé pels reis. Aquest fet mesclat amb altres factors externs al monestir van donar peu a l'inici de la decadència del monestir que es va agreujar ben entrat el segle XV i durant els segles posteriors. A partir del segle XV la informació que hi ha sobre la vida musical del monestir és ben poca. Aprofitant aquest buit he decidit dedicar el tema d'aquest treball a la vida musical del monestir de Sant Cugat durant el segle XV.

Més concretament, i en quant a objectius tracta, em plantejo, primer, conèixer què es conserva del fons musical del monestir. Segonament, de tot el que es conservi fer una selecció dels documents més importants. Finalment, inventariar i deixar per escrit de manera sistemàtica les parts dels manuscrits en les que aparegui notació musical. Aquest és el valor afegit del present treball. Actualment no hi ha un document únic en la que hi figuri les mostres de notació musical en els documents, manuscrits i missals del monestir de Sant Cugat del Vallès. Evidentment, tractar tota la documentació que hi ha conservada d'aquest monestir seria un projecte massa gran per un treball de fi de grau. Per aquest motiu l'extensió d'aquest treball s'ha acotat, especialment, al missal 29.

La manera en la que assolir aquests objectius, és a dir, la metodologia podrà anar canviant a mesura que avanci amb el treball, de manera que s'adapti sempre al seguiment del treball. Serà la metodologia final, la que hagi resultat més efectiva per la realització del treball, la que configuri el seu apartat dins d'aquest treball.

METODOLOGIA

Abordar una qüestió tant àmplia i general com la catalogació i ordenament de la documentació estrictament musical d'un monestir, en una època determinada, requereix una metodologia clara i concisa que permeti treure el màxim profit a latreball. Per encarar la metodologia d'aquest treball de la millor manera possible, he acudit a altres treballs acadèmics que estudien el fet musical en l'àmbit monacal o en altres àmbits religiosos. Tot i que del monestir de Sant Cugat concretament no hi ha excessiva informació publicada, la investigació del fons musical i la pràctica musical als monestirs i a altres institucions religioses és un tema molt tractat a l'academicisme de la musicologia. Observar de quina manera s'han aproximat aquests treballs al seu objecte d'estudi em permet tenir-los com a referent i guia a l'hora de desenvolupar el meu de la manera més exitosa possible. Després de recercar i comparar tot un seguit de treballs, he decidit escollir un com a model metodològic.

El treball en qüestió és la tesis doctoral *Un siglo de música en el convento de Santa Clara de Carmona a través de un fondo musical inédito (ca. 1825–1925)*¹ de Francisco Javier Sanchez Puente. En la seva tesis centra la metodologia en una sèrie de fonts primàries inèdites del monestir que analitzarà un cop registrades. Aquestes fonts, explica, no només són de caire musical (partitures). També tracten aspectes econòmics, socials, polítics, històrics i culturals dins del propi convent. La font principal de la investigació, però, és el mateix fons musical del convent. A més de les fonts primàries també té en compte fonts secundàries que complementen i donen context sobre les condicions de vida dels habitants de la geografia que envolta el convent. Tot plegat desemboca en un treball organitzat en dos parts. Una primera part contextual, històrica i sociològica sobre, primer, la ciutat en la que està ubicat el convent i, després, sobre el mateix convent; i

¹ SANCHEZ PUENTE, Francisco Javier. *Un siglo de música en el convento de Santa Clara de Carmona a través de un fondo musical inédito (ca. 1825–1925)*. 2020. Tesis Doctoral Universidad de La Rioja.

una segona part en la que descriu, analitza i cataloga el fons musical. Per aquest treball em serà útil la segona part. Al tractar-se d'una tesis doctoral, la investigació de Sánchez Puente és molt extensa i detallada. No pretenc fer un treball tant extens i de la mateixa profunditat que la citada tesis, però sí que és el referent metodològic del present treball, concretament en la part de la descripció del fons i catalogació, que és el que s'abordarà en aquest treball, a través del manuscrit 29 de Sant Cugat de l'arxiu de la Corona d'Aragó. Un cop establert tot això em dispenso a explicar quina és la metodologia del present treball.

Una part del treball consisteix en la investigació sobre el fons musical del monestir i la recerca de fonts musicals que pertanyin al marc temporal al que em limito, és a dir, el segle XV. Com a fonts musicals em refereixo tant a manuscrits amb notació com a documents que hi puguin donar informació sobre què formava el fons musical del monestir a l'època.

Degut a la llei de desamortitzacions del segle XIX, el monestir de Sant Cugat no conserva el seu fons en el propi monestir. Per la recerca d'aquestes fonts s'ha acudit a les següents institucions: el museu del monestir de Sant Cugat, la parròquia Sant Pere Octavià, l'Arxiu Nacional de Catalunya, l'Arxiu de la Corona d'Aragó i l'ajuntament de Sant Cugat. Després de tot plegat s'ha vist que el fons del monestir es conserva únicament a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on es pot trobar digitalitzat.

De manera paralela, investigaré el context que envoltava el monestir al segle XV amb l'objectiu de complementar les fonts primàries. Dins d'aquestes fonts secundàries tractaré de fer un recull d'articles acadèmics, llibres i demés bibliografia que exposaré a l'estat de la qüestió. Si sorgeix, també serà interessant establir punts de connexió entre diferents monestirs amb el monestir de Sant Cugat a la mateixa època.

Per acabar, i relacionat amb el recull de fonts secundàries, cal destacar aquella part de la bibliografia que, un cop llegida, s'ha descartat per diferents motius com ara, que no fos suficientment acadèmica o per què no tingués relació suficient amb el tema a tractar. Aquesta bibliografia descartada consta de les següents obres:

AULADELL, Joan. La mare de Déu del Monestir de Sant Cugat.

CATALÁN CASANOVA, Oriol. La predicació cristiana a la Catalunya baixmedieval. Un instrument de transformació cultural entre oralitat, escriptura, imatge, narració, música i teatre. 2013.

BERNADÓ, Màrius. Sobre el origen y la procedencia de la tradición himnódica hispánica a fines de la Edad Media. Revista de musicología, 1993, vol. 16, no 4, p. 2335-2353.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

L'any 1835, causa de la llei de desamortització dels béns eclesiàstics, el monestir de Sant Cugat, després de mil anys d'història, va ser desamortitzat. A partir d'aquest moment passar a estar en mans de l'Estat. Des de que els monjos marxaren, el monestir va patir danys arquitectònics, saquejos, incendis i altres incidents. En quant als documents del monestir, es va ordenar a Pròsper de Bofarull, arxiver de la Corona d'Aragó, que assegurés la conservació de la biblioteca i l'arxiu in situ.² Des d'aleshores el fons del monestir es va repartir en diferents arxius fins a agrupar-se tot de nou a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Molta de la documentació que tenen del monestir, és econòmica i jurídica. Relatiu a la música, en un primer moment, només vaig veure conservat un full que serveix de portada a tot un seguit de documents que no tenen res a veure amb l'àmbit musical. Al museu del monestir tampoc es conserva res pertanyent a l'arxiu musical del monestir.

Relatiu a fonts primàries hi ha documentada l'existència d'un costumari en el que hi hauria indicacions i comentaris sobre la pràctica musical del monestir. El costumari va ser elaborat per l'abat Pere Ferrer al 1231. Actualment es pot trobar la digitalització de la transcripció que va fer Efreem Ernest al 1926.³ En el text que introdueix la transcripció, s'explica que hi ha documentat un resum del cartulari, escrit en català per l'abat Pere Sort, que va ser abat durant el segle XV, del 1451 al 1461.

En quant a manuscrits originals del segle XV trobem un article en el que es mencionen els diferents manuscrits relatius al monestir. Es tracta de l'article *Fons arxivístics amb documentació santcugatena (segles IX–XIX) Un primer*

² AULADELL I SERRABOGUNYÀ, Joan. *La desamortització del Monestir de Sant Cugat del Vallès: 175 anys de l'exclaustració (1835-2010)*. Sant Cugat del Vallès: Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat del Vallès, 2010.

³ D'EFREM, E. Compte; MUNDÓ, Prefaci d'Anscari M. El costumari del monestir de Sant Cugat del Vallès.

balanç⁴ i la obra de Miquel Rosell *Catàleg dels llibres manuscrits de la Biblioteca del Monestir de Sant Cugat del Vallès existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó*.⁵

Finalment, el recull de manuscrits on possiblement hi hagi notació musical ha sigut el següent.

- a) Ms. Sant Cugat 14 (1402). Aquest és un dels manuscrits més valuosos de litúrgia eucarística sancugatenca del segle XV.
- b) Ritual Monàstic (Ms. 73). Tot i ser del s. XIII–XIV, es va continuar utilitzant durant el segle XV.
- c) Ms. Sant Cugat 29 (primer terç del XV). Aquest manuscrit és una evidència clara de la producció musical del monestir al segle XV i de gran importància degut a la bona conservació de les seves pàgines.

Com ja s'ha dit a la introducció, per acotar el treball als límits assolibles a un treball de fi de grau, només es tractarà l'Ms. Sant Cugat 29. Aquest manuscrit pot ser suficient per assolir els objectius del treball.

En quant a fonts secundàries, com ja he esmentat anteriorment, sobre aquesta època concreta hi ha poca informació publicada que tracti exclusivament el fet musical al monestir. No obstant, sí que hi ha obres que, de manera més genèrica i relacionant-lo amb altres aspectes i disciplines, com l'arquitectura, tracten el tema del monestir al segle XV. El llibre *Història de Sant Cugat*⁶ dóna molta informació sobre el context del monestir al segle XV.

⁴ Jordi Casas, Francesc Giménez i Martín, Domènec Miquel i Serra, i Alba Rodríguez i Làzaro, "Fons arxivístics amb documentació sancugatenca (segles IX–XIX). Un primer balanç," *Gausac*, núm. 48–49 (2016).

⁵ Francesc X. Miquel Rosell, "Catàleg dels llibres manuscrits de la Biblioteca del Monestir de Sant Cugat del Vallès existents a l'Arxiu de la Corona d'Aragó", Barcelona, 1937.

⁶ BARDAVIO I NOVI, Antoni; ARTIGUES I CONESA, Pere Lluís; MIQUEL I VIVES, Marina; MIQUEL I SERRA, Domènec; CASAS I ROCA, Jordi. *Història de Sant Cugat*. Tarragona: Cossetània Edicions, 2006. ISBN 978-84-9791-223-5.

MS SANT CUGAT 29

Per l'estudi de la liturgia al monestir de Sant Cugat al segle XV analitzarem el manuscrit número 29 de la col·lecció de Sant Cugat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La signatura completa del document és Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), Manuscrits, Sant Cugat, 29. Es tracta del Missale Parvum procedent del monestir benedictí de Sant Cugat del Vallès, un còdex que data del segle XV i es pot trobar en la seva versió digitalitzada al portal PARES.⁷

El manuscrit consta de 312 pàgines conservades i presenta una estructura típica dels missals de l'època i inclou les següents parts: calendari, ordinari de la missa, dominical, santoral, *Comune Sanctorum*, misses votives, missa de difunts així com oracions i misses de S. Antonio i S. Restituto. El text està disposat en dos columnes per pàgina i s'empra la *littera textualis*, l'estil caligràfic gòtic propi dels llibres litúrgics medievals. La notació que hi trobem és notació quadrada i presenta un bon estat de conservació. La presència de notació musical no és homogènia al llarg del còdex, sinó que es concentra en determinades parts. A continuació examino quines són les parts del missal que contenen notació i la seva distribució.

La primera secció del manuscrit que presenta notació musical correspon al *Gloria*. (Fig. 1) La notació, quadrada, es conserva en bon estat i és perfectament intel·ligible. Es troba al principi del missal, a la pàgina 17 i ocupa una única pàgina. Com es pot observar en la imatge, les tres frases tenen entonacions diferents. La primera frase acaba melismàtica mentre que la segona ho fa de manera sil·làbica. La tercera també acaba de manera melismàtica, però amb un melisma més curt que el de la primera.

⁷ "Portal de Archivos Españoles (PARES)". Portal de Archivos Españoles (PARES) - PARES | Ministerio de Cultura. <https://pares.cultura.gob.es/inicio.html>.

(Fig. 1) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 17, Gloria.

Després del *Gloria*, no torna a aparèixer més notació fins la pàgina 168, en la que s'inicia tota una sèrie de prefacis. Aquest bloc constitueix la part més extensa del còdex pel que fa a la presència de notació, ja que concentra la major part de passatges musicats. La continuïtat i la quantitat de notació que s'hi observa contrasten amb les altres seccions del manuscrit. Això evidencia la importància litúrgica dels prefacis dins del conjunt missal i converteix aquesta secció en el principal nucli d'interès.

El primer prefaci que hi trobem l'enceta el vers *Per omnia saecula saeculorum*, continuat pel diàleg, que inicia amb *Dominus Vobiscum*. (Fig. 2 i 3) Aquest passatge s'estén al llarg de dues pàgines, tot configurant el segon exemple de notació del manuscrit. La seva extensió, però, no s'ajusta estrictament als límits d'aquestes dues pàgines, ja que la última paraula, la que acaba l'expressió *hymnum glóriæ tuæ canimus, sine fine dicentes*, es troba ja al principi de la pàgina 170.

(Fig. 2) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 168. Prefaci.

(Fig. 3) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 169. Prefaci.

És en aquesta mateixa pàgina 170 que hi trobem, també amb notació, el següent prefaci, corresponent al prefaci de la missa de la festivitat de l'Epifania. (Fig. 4) La seva inclusió en aquest punt del manuscrit reforça la concentració de notació dins d'aquesta secció, on es succeeixen diversos prefacis de manera gairebé contínua. Així mateix, a la mateixa pàgina trobem també l'inici del prefaci de Quaresma, que es desenvolupa i finalitza a la pàgina següent (Fig. 5 i 6).

(Fig. 4) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 170. Prefaci d'Epifania.

(Fig. 5) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 170. Prefaci de Quaresma

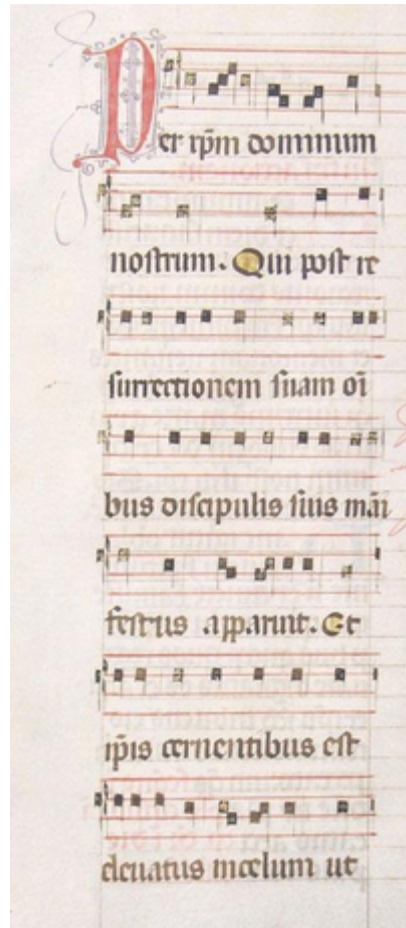
(Fig. 6) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 171. Prefaci de

A la mateixa pàgina 171 hi ha musicat el següent text, que acaba a la pàgina 172 i que correspon al *Praefatio Paschalis*, el prefaci propi del temps de Pasqua. (Fig. 6) Aquest cant introdueix la celebració eucarística al període pasqual.

Seguint amb el document trobem el prefaci de l'Ascensió de Crist (Fig. 7 i 8) que ocupa tota la pàgina 173 de manera íntegra. A la pàgina 174 trobem el prefaci de l'Esperit Sant que acaba a la pàgina 175.

(Fig. 7) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 171. Prefaci de Pasqua.

(Fig.8) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 173. Prefaci de L'ascensió de Crist, primera part.

(Fig. 9) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 173. Prefaci de L'ascensió de Crist, 2ª part.

(Fig.10) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 174. Prefaci de l'Esperit Sant.

A la mateixa pàgina comença el prefaci dels apòstols. El següent prefaci que trobem és el de l'assumpció de la Verge Maria. Acaba al primer sistema de la pàgina 177. A la mateixa pàgina trobem el prefaci de la Santa Creu, text del qual no està sencer al manuscrit. No degut a una mala conservació sinó a que no es va redactar sencer de manera original.

També a la pàgina 177 comença el prefaci de la Santíssima Trinitat, on s'observa l'abreviació dels mots *Spíritu Sancto*, mentre que a la pàgina 178, on encara segueix el prefaci, es troben en la forma completa. El text apareix sencer i acaba a la pàgina 179. Finalment, la secció de prefacis del manuscrit acaba amb el prefaci comú II, també conegut com el prefaci per la salvació de Crist.

Amb el prefaci per la salvació de Crist finalitza el bloc dels prefacis, la secció més extensa en quant a notació musical del missal. A continuació, el primer text on torna a aparèixer notació és el *Pater Noster* (Fig. 11) que comença a la pàgina 196 i s'estén fins a la pàgina 200. El text està escrit en una estructura tripartida. Una primera aparició del text del *Pater Noster*, seguida de la seva introducció i, finalment, torna, de nou, a estar escrit el text del Pare Nostre, fet que mostra un tractament itúrgic marcat. Finalment, entre les pàgines 201 i 202 trobem amb notació el text del ritu de la pau. Amb aquest darrer passatge es dona per completat el recorregut pels continguts amb notació del Missal número 29 del monestir de Sant Cugat del Vallès.

(Fig.11) Manuscrit de Sant Cugat 29, pg 196. Pare Nostre.

TAULA DE CONTINGUTS AMB NOTACIÓ MUSICAL DEL MISSAL 29 DEL MONESTIR DE SANT CUGAT DEL VALLÈS

A fi d'endregar i sistematitzar la informació exposada anteriorment sobre el missal número 29 del fons del monestir, i facilitar-ne la consulta a qualsevol persona interessada en identificar i localitzar exactament els passatges on hi ha notació, a continuació es presenta una taula de continguts del missal.

L'esquema de la taula es divideix en tres columnes: una primera destinada a identificar la secció corresponent (com ara el Gloria o els diferents prefacis), una segona on s'indiquen les pàgines on s'ha de trobar cada fragment i una tercera en què es recull la transcripció literal del text tal i com apareix al missal..

TEXT	PÀGINA
GLORIA	17
PRIMER REFACI	168 - 170
PREFACI D'EPIFANIA	170
PREFACI DE QÜARESMA	170 - 171
PREFACI DE PASCUA	171 - 172
PREFACI DE L'ASCENSIÓ DE CRIST	173
PREFACI DE L'ESPERIT SANT	174 - 175
PREFACI DELS APÒSTOLS	175 - 176
PREFACI DE L'ASSUMPCIÓ DE LA VERGE MARIA	176 - 177
PREFACI DE LA SANTA CREU	177
PREFACI A LA SANTÍSSIMA TRINITAT	177 - 179
PREFACI DE LA SALVACIÓ DE CRIST	179 - 181

PATER NOSTER	196 - 200
RITU DE LA PAU	201 - 202

CONCLUSIÓ

La present recerca ha permès documentar i sistematitzar la presència de notació musical al Ms. Sant Cugat 29, un dels pocs testimonis materials que conservem de la pràctica litúrgica del monestir de Sant Cugat del Vallès durant el segle XV. Malgrat el context de decadència institucional que caracteritza aquesta centúria —marcada per la intervenció externa en l'elecció dels abats i la progressiva pèrdua d'autonomia—, el manuscrit evidencia que la comunitat benedictina mantenia viva una tradició musical litúrgica notable, especialment en els moments més solemnes de la missa.

Aquest treball contribueix a omplir un buit en l'àmbit musicològic. Si bé la historiografia ha tractat àmpliament la història, l'arquitectura i l'art del monestir, l'àmbit musical del segle XV roman poc explorat. La taula de continguts amb notació musical elaborada constitueix una eina pràctica que pot servir a musicòlegs, historiadors i restauradors per continuar investigant el repertori musical sancugatenc.

Futures línies de recerca podrien ampliar l'estudi a altres manuscrits del fons (com el Ms. 14) o establir comparacions amb el repertori d'altres monestirs benedictins catalans del mateix període, contribuint així a una visió més completa de la música sacra a la Catalunya del segle XV.

BIBLIOGRAFIA

Ambrós, Jordi. *Monestir de Sant Cugat del Vallès*.

Auladell i Serrabogunyà, Joan. *La desamortització del Monestir de Sant Cugat del Vallès: 175 anys de l'exclaustració (1835–2010)*. Sant Cugat del Vallès: Grup d'Estudis Locals de Sant Cugat del Vallès, 2010.

Bardavio i Novi, Antoni, Pere Lluís Artigues i Conesa, Marina Miquel i Vives, Domènec Miquel i Serra, i Jordi Casas i Roca. *Història de Sant Cugat*. Tarragona: Cossetània Edicions, 2006.

Bofill i Fransí, Rafael. *Monestir de Sant Cugat del Vallès*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes, 1994.

Compte, Efrem d', i Anscari M. Mundó. *El costumari del monestir de Sant Cugat del Vallès*.

Martorell, Oriol, i Manuel Valls. *Síntesi històrica de la música catalana*. Barcelona: Els Llibres de la Frontera / Edicions Hogar del Libro, 1985.

“MusMed: Musical Medieval Manuscripts Online.” “Chant 231570.” Consultat el 3 de juny de 2026. <https://musmed.eu/chant/231570>.

Radresa, Pep. “Girona i Sant Cugat, dos claustres agermanats.” *Revista de Girona*, 2006.

“Ordo Missae – Praefationes sine cantu.” Scribd. <https://www.scribd.com/doc/265013423/Ordo-Missae-02-Praefationes-Sine-Cantu>.

“Praefatio de Apostolis.” Rincón Litúrgico. <https://rinconliturgico.blogspot.com/2020/11/praefatio-de-apostolis-prefacio-de-los.html>.

“Praefatio de Epiphania Domini.” Rincón Litúrgico.
<https://rinconliturgico.blogspot.com/2020/12/praefatio-de-epiphania-domini-prefacio.html>.

“Canto de los prefacios de la Santísima Trinidad.” Rincón Litúrgico.
<https://rinconliturgico.blogspot.com/2020/10/canto-de-los-prefacios-de-la-santisima.html>.

“Proper for December 8: The Immaculate Conception of the Blessed Virgin Mary.” *Propria.org*.
<https://propria.org/wp-content/uploads/2016/10/propers-for-december-8-the-immaculate-conception-of-the-blessed-virgin-mary-la-inmaculada-concepcion-de-la-santisima-virgen-maria-trilingual-extraordinary-form1.pdf>.

“Visit Sant Cugat.” 2021. *Los más bellos manuscritos del Scriptorium del Monasterio de Sant Cugat*.
<https://visit.santcugat.cat/es/los-mas-bellos-manuscritos-del-scriptorium-del-monasterio-de-sant-cugat/>.